

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΡΙΟΒΟΛΟΣ

1949 ΓΡΑΜΜΟΣ

«Ηυτοκτόνησαν
ίνα μη αιχμαλωτισθώσι»

Όλοι ήταν με τα
περίστροφα στο χέρι
για αυτοκτονία,

αν έπεφταν σε εγγύς
αδιάσπαστο κλοιό.

Ο λοχίας Γιαννάκης βαστούσε
το οπλοπολυβόλο.

Θα αυτοκτονήσουν λοιπόν
όλοι. Αυτό αποφάσισαν.

Μια κουβέντα είναι να πεις

«θα αυτοκτονήσω». Πώς το κάνεις όμως
σαν βρεθείς πρόσωπο με πρόσωπο με
την πραγματικότητα του θανάτου,
όταν περνά από το κεφάλι σου
σαν αστραπή η εικόνα του
που караδοκεί;

ΣΕΙΡΑ: ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΕΙΡΑΣ: Ηλίας Μαγκλίνης, Τάσος Σακελλαρόπουλος

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **1949, Γράμμος: «Ηυτοκτόνησαν ίνα μη αιχμαλωτισθώσι»**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: Γιάννης Πριόβολος

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Κατερίνα Δουρίδα

ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΣΕΙΡΑΣ: Θάνος Κακολύρης

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Τζίνα Γεωργίου

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΣΕΙΡΑΣ: Ελένη Σταυροπούλου

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Βάσω Βύρρα

© Γιάννης Πριόβολος, 2026

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2026

Πρώτη έκδοση: Απρίλιος 2026

ISBN 978-618-01-6523-4

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου. Επίσης απαγορεύεται η οποιαδήποτε αναπαραγωγή όλου ή μέρους του βιβλίου για σκοπούς εκπαίδευσης σε συστήματα ή τεχνολογία τεχνητής νοημοσύνης. Το έργο αυτό προστατεύεται και προφυλάσσεται από διαδικασίες TDM-Διαχείρισης Δεδομένων Δοκιμών [Άρθρο 4(3) Οδηγία (ΕΥ) 2019/790].

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε. | PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Από το 1979 | Since 1979

Έδρα: Head Office:

Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση | 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece

Βιβλιοπωλείο: Bookstore:

Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα | 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece

Τηλ.: 2102804800 | Tel.: 2102804800

e-mail: info@psychogios.gr
psychogios.gr

Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Ε Σ Π Ο Λ Ε Μ Ο Υ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΡΙΟΒΟΛΟΣ

1949 ΓΡΑΜΜΟΣ

«Ηυτοκτόνησαν
ίνα μη αιχμαλωτισθώσι»

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Οι Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ προχωρούν σε ένα ουσιαστικό εκδοτικό εγχείρημα οργανώνοντας τη συγγραφή και κυκλοφορία πρωτότυπων έργων με αντικείμενο ιστορίες πολέμων, ιστορίες μαχών και συγκρούσεων, οι οποίες δεν έχουν απασχολήσει τους ειδικούς συγγραφείς τα τελευταία χρόνια.

Τα βιβλία αυτά θα αποτελέσουν μια εκδοτική σειρά με κεντρικό στόχο, αφενός, την ανάδειξη πολεμικών στιγμών, σταθμών, δηλαδή, της πολεμικής ιστορίας των Ελλήνων, και την εκδοτική γνωριμία του νεότερου κοινού με τους σταθμούς αυτούς και, αφετέρου, την έκδοση έργων που εμπεριέχουν έρευνα και τεκμηρίωση πολλών ετών εκ μέρους των συγγραφέων. Ένας ακόμη στόχος της σειράς είναι η ανάδειξη της ανθρώπινης διάστασης της πολεμικής προσπάθειας και του προσωπικού αγώνα όσων συμμετείχαν σε αυτή.

Οι πολεμικοί σταθμοί, η ασφαλής τεκμηρίωση και η ανθρώπινη διάσταση των μαχών δομούν ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα σε ό,τι αφορά τον τρόπο με τον οποίο θα «διαβαστεί» ο πόλεμος και τον τρόπο με τον οποίο θα εγκατασταθούν ή θα ανανεωθούν στη μνήμη των αναγνωστών και στη δημόσια μνήμη τα πολεμικά γεγονότα.

Υπεύθυνοι της σειράς, για την επιλογή των συγγραφέων και των θεμάτων, είμαστε ο Ηλίας Μαγκλίνης και ο γράφων.

Η μακρόχρονη ενασχόλησή μας με την έρευνα, τη μελέτη και τη συγγραφή επί θεμάτων σχετικών με την εμπλοκή και τη συμμετοχή της Ελλάδας σε σειρά πολέμων και μαχών, πιστεύουμε, εξασφαλίζει κατά το δυνατόν τόσο την ουσιαστική συμβολή των βιβλίων που θα παρουσιαστούν στη σειρά στη δημόσια συζήτηση περί Ιστορίας, όσο και το ενδιαφέρον περιεχόμενό τους.

Η επιλογή γνωστών συγγραφέων, με έργο στο αντικείμενο αυτό και με ποιότητα στη δουλειά τους, πιστεύουμε ότι εξασφαλίζει την ηθική σύνδεση των αναγνωστών με τα βιβλία της σειράς.

Τ.Σ.

Κάποτε ο δούκας του Ουέλινγκτον απέρριψε έντονα κάθε απόπειρα να μετατραπεί η μάχη του Βατερλό σε μυθιστόρημα ή ακόμα και σε μάθημα Ιστορίας. Η δική του περιγραφή της μάχης στην επίσημη αναφορά του είναι λίαν συγκρατημένη και αντίστοιχα συμβούλευσε έναν ανταποκριτή της εποχής, ο οποίος ζήτησε τη συνδρομή του προκειμένου να γράψει ένα άρθρο για τη μάχη: «Να αφήσεις τη μάχη του Βατερλό στην ησυχία της».

Ο δούκας απεχθανόταν τους εντυπωσιασμούς, κυρίως όμως δυσπιστούσε ως προς τη δυνατότητα της περιγραφής μιας μάχης. «Η ιστορία μιας μάχης», έλεγε, «δε διαφέρει πολύ από την αφήγηση ενός χορού. Ορισμένα πρόσωπα ίσως θυμούνται όλα τα μικρά γεγονότα μιας μάχης που οδήγησαν στη νίκη ή την ήττα. Όμως κανένας δεν είναι σε θέση να θυμηθεί τη σειρά ή την ακριβή στιγμή που συνέβησαν, γεγονός από το οποίο εξαρτάται η πραγματική αξία και η σημασία τους».

Η προτροπή του δούκα του Ουέλινγκτον δεν εισακούστηκε από κανέναν. Ούτε από τους ιστορικούς ούτε από τους συγγραφείς. Ο πόλεμος, και πιο συγκεκριμένα μια μάχη, ασκούσε πάντοτε στους ανθρώπους μια γοητεία και, συχνά, γεννούσε ανάμεικτα συναισθήματα απώθησης μα και έλξης.

Οι πολεμικές ιστορίες προκαλούσαν πάντοτε έντονα συναισθήματα όχι για τα ξίφη, τα όπλα ή τις οβίδες, για τα άρματα μάχης, τα καταδιωκτικά ή τα θωρηκτά αλλά, απλούστατα, επειδή σε μια μάχη συμμετέχουν άνθρωποι. Άνθρωποι που σκοτώνουν και σκοτώνονται. Συχνά, ειδικά στους παλαιότερους πολέμους, άνθρωποι της διπλανής πόρτας. Ένας παππούς, ένας πατέρας, κάποιος θείος.

Μέσα σε ένα βομβαρδιστικό και πίσω από το σκοπευτικό ενός ατομικού τυφεκίου βρίσκονται πάντοτε άνθρωποι. Άνθρωποι που αγωνιούν, φοβούνται, που θέλουν να επιζήσουν, που είναι ικανοί για ηρωικές πράξεις μα και για τις απεχθέστερες κτηνωδίες, άνθρωποι που θέλουν να ξεχάσουν μα η μνήμη δεν τους αφήνει.

Ευτυχώς, έχουν παρέλθει οι εποχές που οι πολεμικές αφηγήσεις εκλαμβάνονταν αποκλειστικά και μόνον ως κάτι «ηρωικό», «εθνοπατριωτικό», βαρύγδουπο, στομφώδες – εντέλει ως κάτι που παρουσιάζει μονάχα μια πτυχή ή, ακόμα, διαστρεβλώνει μια ακραία πραγματικότητα. Πλέον γνωρίζουμε ότι μια μάχη, όπως και ένας άνθρωπος ή ένας στρατός που συμμετέχουν σε αυτή, έχει πολύ περισσότερες από μία μόνον πλευρά.

Η ελληνική ιστορία είναι, δυστυχώς, γεμάτη «πολεμικές σελίδες». Σε αυτή τη σειρά, λοιπόν, ο αντικειμενικός σκοπός των αφηγημάτων μας είναι να θυμηθούμε τέτοια πολεμικά επεισόδια της Ελλάδας, κάποια γνωστά και άλλα λιγότερο γνωστά ή ξεχασμένα, δίνοντας όμως έμφαση στο

ανθρώπινο στοιχείο, καθώς επίσης στην όσο το δυνατόν πιο καθαρή και καθολική εικόνα μιας πολεμικής επιχείρησης είτε στην ξηρά, είτε στη θάλασσα, είτε στον αέρα. Αφηγήματα συναρπαστικά, συγκινητικά, αγωνιώδη, που κινούνται στη σφαίρα της λεγόμενης «εκλαϊκευμένης Ιστορίας».

Ας πούμε ότι θα αποπειραθούμε μια προσέγγιση ψύχραιμη μα διόλου ψυχρή. Διότι, εντέλει, όπως έχει γράψει ο Αμερικανός βετεράνος του Βιετνάμ Τιμ Ο' Μπράιεν στο βιβλίο του *The Things They Carried*, «μια αληθινή πολεμική ιστορία δεν είναι ποτέ για τον πόλεμο. Είναι για τη λιακάδα. Είναι για τον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο απλώνεται η αυγή πάνω από έναν ποταμό όταν ξέρεις πως πρέπει να διασχίσεις τον ποταμό και να βαδίσεις στα βουνά και να κάνεις πράγματα που φοβάσαι να κάνεις. Είναι για την αγάπη και τη μνήμη. Είναι για τη λύπη. Είναι για αδερφές που δεν απαντούν ποτέ στις επιστολές των αδερφών τους και για ανθρώπους που ποτέ δεν ακούνε».

H.M.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΠΛ. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΩΝ
115 27-ΑΘΗΝΑ

Βρεσπί
11-10-79
Αγίου Κωνσταντίνου - Κόρινθος
επί Κρατών

Επιτομή
των μελετών των κτιρίων 12^{ου} και 13^{ου}
20-29 Σεπτεμβρίου 1979 κ. Κωνσταντίνος Βρεσπί

Κωνσταντίνος Βρεσπί

Απόστολ
20 Σεπτεμβρίου 1979

Αποστολή 16700 (9^{ος} Νίκος Βόλβας)
φάρμακ

Κωνσταντίνος Βρεσπί

Σημείωση: Στα παραθέματα που περιλαμβάνονται στο βιβλίο έχει σε γενικές γραμμές τηρηθεί η ορθογραφία του πρωτοτύπου, με την εξαίρεση ορισμένων προφανών ορθογραφικών/τυπογραφικών λαθών. Έχουν επίσης γίνει ορισμένες διακριτικές παρεμβάσεις στη στίξη, σε σημεία όπου κρίθηκε απαραίτητο προκειμένου να διευκολυνθεί η ανάγνωση.

Είναι η εποχή που στα βουνά της βορειοδυτικής Ελλάδας παίζονται ακόμη τα πιο αποφασιστικά επεισόδια της εμφύλιας σύρραξης. Πιο συγκεκριμένα, είναι λίγο πριν από την τελική κατάληψη του Γράμμου. Μια μεγάλη στρατιωτική μονάδα, η 75η Ταξιαρχία, κάπου από την ορεινή περιοχή της Κόνιτσας, όπου και ο σταθμός διοίκησής της, υπέβαλε με ημερομηνία 17 Ιουλίου 1949 στο Γενικό Επιτελείο Στρατού, Γραφείο Προσωπικού, ό,τι είχε περισωθεί από τα ατομικά έγγραφα –«διαδοχικά σημειώσεις» κ.λπ.– ενός «πεσόντος» αξιωματικού της, του ταγματάρχη πεζικού Ιωάννη Βαλάση.

Ο συντάκτης του διαβιβαστικού εγγράφου αναφέρει: «Ο εν λόγω Αξιωματικός ηυτοκτόνησε την 2αν Απριλίου 1949 κατά την παρά τους Χιονιάδες Γράμμου μάχην μετά των Κομμουνιστοσυμμοριτών, ων Διοικητής του 584 Τάγματος Πεζικού». Ο συντάκτης του εγγράφου διευκρινίζει παρακάτω: «Λοιπά ατομικά έγγραφα δεν υπάρχουν, διότι απωλέσθησαν κατά την σύμπτυσιν του Στρατηγείου εκ Πυρσόγιαννης την 4η Απριλίου 1949». Το διαβιβαστικό έγγραφο έχει υπογραφή: «Κολώνιας Κωνσταντίνος, Αντισυνταγματάρχης Πεζικού, Επιτελέαρχης.

Η λέξη «ηυτοκτόνησε» διέγειρε έντονα όλα τα αντανεκλαστικά της περιέργειάς μου. Ποικίλες ερωτήσεις ξεχύθηκαν μέσα μου. Ποιος ήταν ως επαγγελματίας αξιωματικός αλλά και γενικότερα ως άνθρωπος ο Ιωάννης Βαλάσης; Τέλος, πέραν άλλων, εξαιτίας ποιας απόγνωσης ή απελπισίας έφτασε στο απονενομημένο;

Μύρια τα ερωτήματα, όπως και οι ψηφίδες που αφήνει ο καθένας μας πίσω σε κάθε του βήμα. Άντε εσύ, ύστερα από αναριθμητα φεγγάρια, να ξαναβρείς αυτές τις ψηφίδες!

Έτσι, δε μου φάνηκε εφικτή μια πρώτη σκέψη που έκανα να γράψω κάτι, ένα έστω μικρό αφήγημα σαν μια συμπυκνωμένη ιστορία, που να αφορά τον ταγματάρχη Ιωάννη Βαλάση, περιορισμένη αυστηρά στα πραγματικά γεγονότα, ιδίως ως προς την τραγική επισκόπηση των τελευταίων ωρών και στιγμών της ζωής του. Ότι είχε περισωθεί από τα ατομικά του έγγραφα δεν αρκούσε για να υποστηρίξει μια τέτοια απόπειρα. Με άλλα λόγια, έβλεπα ότι αγνοούσα πάρα πολλά. Οπότε απώθησα την ιδέα, δεδομένου ότι, καθώς αντιλαμβανόμουν, γι' αυτά τα άγνωστα ήθελα περισσότερο να γράψω.

Παρ' όλα αυτά δεν είχα απορρίψει ολότελα την αρχική σκέψη. Καμιά φορά συνελάμβανα το μυαλό μου να περιφέρεται με εποικοδομητική πάντα διάθεση στα χρόνια που έζησε ο Ιωάννης Βαλάσης. Ξεκινούσα από τις αρχές της δεκαετίας του 1910, που υπολόγιζα πως κάπου εκεί θα πρέπει να είχε γεννηθεί, κι έφτανα έως τον καιρό του θανάτου του, άνοιξη του 1949. Μια ζωή παράλληλη με πλήθος μεγάλων ιστορικών γεγονότων, που άλλα αναστάτωσαν κυριολεκτικά με τρομερά βλαπτικές συνέπειες όλη την ανθρωπότητα και άλλα μόνο την Ελλάδα.

Περιδιάβαινα λοιπόν κατ' επανάληψη αυτά τα χρόνια. Οπότε, κάποια στιγμή, η πρώτη σκέψη σχετικά με την ανασύνθεση της ζωής –βασικά περισσότερο του τέλους της– του Ιωάννη Βαλάση, συνειρμικά επανήλθε. Όσπου στις αρχές του 2020 το αποφάσισα. «Θα το επιχειρήσω!» είπα. Και με βάση κάποιες εύλογες ερωτήσεις ψάχνω, ψηλαφώ, διερευνώ, φαντάζομαι. Αναπόφευκτα κάνω και εικασίες. Αποφεύγω ωστόσο να στηριχτώ με σιγουριά σε αυτές. Γι' αυτό και ενίοτε –αν όχι επί το πλείστον– χρησιμοποιώ το διστακτικό «φαίνεται» ή «φαίνεται πως...» παρά τη βεβαιότητα.

Για μένα, ιδιαίτερη σημασία έχει η προσπάθεια να «συναντηθώ» με τον Ιωάννη Βαλάση· να εισχωρήσω διακριτικά στην –εν ζωή– ψυχή του και να τον γνωρίσω. Να ακούσω έστω τον απόηχο των επί γης βημάτων του και να ανασυνθέσω κατά το δυνατόν τη σύντομη ζωή του. Τριάντα έξι ετών ετελεύτησε!

Η κήρυξη του πολέμου την 28η Οκτωβρίου 1940 είχε βρει τον Ιωάννη Βαλάση, υπολοχαγό στον βαθμό, να υπηρετεί ως διοικητής λόχου στο 26ο Σύνταγμα Πεζικού, βορειοδυτικά της Δράμας. Διοικούσε λόχο τυφεκιοφόρων του Ι/26 Τάγματος, που υπαγόταν στον VII/A/2 Συνοριακό Τομέα. Ήταν η περιοχή βορειοδυτικά της Δράμας, στο όρος Φαλακρό. Περιλάμβανε το χωριό Βώλακας και τις βορειότερα απ' αυτό τοποθεσίες.

Για την περίοδο από 28 Οκτωβρίου 1940 έως 13 Απριλίου 1941 σημειώνει ο διοικητής του: «Χαρακτήρ ευθύς, τίμιος,

«Δράμα 20 Μαρτίου 1940. Αναφορά Λόχου (9ος Λόχος Βαθμοφόρων)».

σοβαρός, σταθερός, ελικρινής. Διαγωγή εξάίρετος, αξιοπρεπής συμπεριφορά, εθνικόν φρόνημα λίαν εξυψωμένον. Καλός και αγαπητός συνάδελφος».

Απρίλιος 1941.

Στις 6 του μήνα, τα χαράματα, ισχυρά γερμανικά στρατεύματα, υπό τους βαρύγδουπους ήχους των εγγύς υποστηρικτικών κανονιών του πυροβολικού αλλά και τους υπόκωφους των αντίστοιχων απομεμακρυσμένων, επιτέθηκαν σε όλη σχεδόν τη γραμμή των Οχυρών της Ανατολικής Μακε-

δονίας και Θράκης. Κατά τη φάση εκείνη της πρώτης ημέρας της μάχης των Οχυρών ο λόχος του υπολοχαγού Βαλάση «διά των προκεχωρημένων τμημάτων υπεστήριξε και ενίσχυσε καλώς τον υποχωρητικόν ελιγμόν της προκαλύψεως». Φυσικά, ο λόχος του δεν έλαβε ουσιαστικό μέρος στον πολεμικό αγώνα «μη ενεργήσαντος του εχθρού» είτε διά πεζών είτε διά μηχανοκινήτων από την κατεύθυνση όπου βρισκόταν το Δ' Συγκρότημα Οχυρών. Για την όλη δραστηριότητα και διαγωγή του υπολοχαγού Βαλάση, κατ' εκείνες τις ιστορικές στιγμές ο διοικητής του τον πρότεινε «διά τον Πολεμικόν Σταυρόν Γ' Τάξεως και το Μετάλλιον Εξαιρέτων Πράξεων».

Από 13 Απριλίου έως 2 Μαΐου 1941 ο Ιωάννης Βαλάσης βρέθηκε αιχμάλωτος των Γερμανών, όπως και το μεγαλύτερο μέρος των αξιωματικών και οπλιτών του Τμήματος Στρατιάς Ανατολικής Μακεδονίας. Στο χρονικό αυτό διάστημα «της θλιβεράς δοκιμασίας» επέδειξε «στάσιν υπερήφανον, λίαν αξιοπρεπή συμπεριφοράν και αξιέπαινον αλληλεγγύην», μας λέει ο τέως Διοικητής VII/A/2 Συνοριακού Τομέως Αντισυνταγματάρχης Πεζικού Αλκιβιάδης Παπαδομαρκάκης, ήδη Συνταγματάρχης ε.α. (Αθήναι τη 11-4-1945. ΥΣΑ, ατομικά έγγραφα Βαλάση Ι.)

Στις 27 Απριλίου 1941 οι εποχούμενοι και ανεμπόδιστα προελαύνοντες Γερμανοί αξιωματικοί και στρατιώτες εισήλθαν στην Αθήνα. Η υποδούλωση της χώρας ήταν πια γεγονός και η εξωφρενική καταπίεση των κατοίκων της ξεκινούσε.

Κοντά στα τμήματα του γερμανικού στρατού κατοχής

μήκαν στον τόπο μας και τα στρατεύματα των ηττημένων Ιταλών. Μπήκαν και των Βουλγάρων στην Ανατολική Μακεδονία. Άρχισε η Κατοχή. Ό,τι χειρότερο! Γιατί, όπως την 28η Οκτωβρίου ο κάθε νοήμων Έλληνας έβαλε αναμφίβολα με τον νου του πόσα δεινά έφερνε ο πόλεμος, αμέσως ύστερα, με την είσοδο των Γερμανών στην πρωτεύουσα, φαντάστηκε ευθύς και το μεγαλύτερο δράμα που θα επακολουθούσε. Υπόψη ότι ο πόλεμος την εποχή εκείνη εξελισσόταν σε παγκόσμιο και όλοι είχαν γνώσεις ή και εμπειρίες από τον αντίστοιχο προηγούμενο. Εκτός, φυσικά, από το ότι η χώρα μας έμελλε να κατασπαραχτεί και από τα ίδια της τα παιδιά.

Αυτό που ενδιέφερε τους Γερμανούς κατακτητές μπαίνοντας στην Αθήνα ήταν η γρήγορη ρύθμιση των ελληνικών πραγμάτων. Βιάζονταν! Είχαν κι αλλού δουλειά! Αναζήτησαν λοιπόν επειγόντως έναν φιλόδοξο Έλληνα να του διαθέσουν καρέκλα πρωθυπουργού. Προθυμοποιήθηκε ο στρατηγός Γεώργιος Τσολάκογλου, πρώην διοικητής Σώματος Στρατού του Αλβανικού Μετώπου.

Σχηματίστηκε κυβέρνηση. Περιλάμβανε μάλιστα και υπουργείο Εθνικής Αμύνης, φυσικά χωρίς στρατό, αφού από το όλο στράτευμα μόνο οι αξιωματικοί και οι μόνιμοι υπαξιωματικοί παρέμειναν εν ενεργεία και κάπου τους τοποθέτησαν για εκτέλεση ανουσιων υπηρεσιών.

Πού τοποθετήθηκε ο υπολοχαγός Βαλάσης δεν το αναγράφουν τα λιγοστά ατομικά του έγγραφα, εκείνα που περισώθηκαν. Δεν αναγράφουν ούτε τον τόπο της γέννησής του, εκεί που αντίκρισε το πρώτο φως.

Από την αφήγηση του συναδέλφου του Γεωργίου Αθανασίου από τη Μακρακώμη, σε ανύποπτο χρόνο είχα μια ένδειξη πως, στην αρχή της Κατοχής τουλάχιστον, ο υπολοχα-

γός Βαλάσης βρισκόταν στη Λαμία. Καταγόταν όμως από εκεί; Ποια ήταν η ιδιαίτερη πατρίδα του; Διάφορα τέτοια ερωτήματα στριφογύριζαν στον νου μου.

Είναι Μάρτιος του 2020. Είμαστε όλοι σε καραντίνα, λόγω του κορονοϊού. Ανεβάζω από την αποθήκη έναν παλιό τηλεφωνικό κατάλογο, Περιοχή Αττικής. Ανατρέχω στο επώνυμο «Βαλάσης». Αρχίζω να τηλεφωνώ σε όσους έχουν πατρώνυμο «Ιωάννης». Σχηματίζω το πρώτο δεκαψήφιο νούμερο. «Ο αριθμός που καλείτε δε χρησιμοποιείται πλέον», μου απαντά η τυποποιημένη φωνή της «υπηρεσίας τηλεφωνικού καταλόγου Ελλάδας». Σχηματίζω ένα δεύτερο νούμερο. Σε αυτό, ενώ η τηλεφωνική συσκευή καλεί, δεν το σηκώνει κανείς. Στο τρίτο, απαντά μια γυναίκα.

«Παρακαλώ».

«Γεια σας!» χαιρετώ εγκάρδια.

«Γεια σας», μου απαντά με ανάλογο τόνο.

Της αναφέρω ονοματεπώνυμο και ιδιότητα. Και προχωρώ:

«Θέλω να σας ρωτήσω μήπως έχετε κάποια συγγένεια μ' έναν παλιό αξιωματικό που σκοτώθηκε στον Εμφύλιο Πόλεμο, ονόματι Ιωάννη Βαλάση;»

«Ναι. Ήταν πατέρας του άντρα μου».

Εκπλήσσομαι. Είχα πιάσει την άκρη. Ωστόσο σκέπτομαι: Είπα στην κυρία ότι ο αξιωματικός Ιωάννης Βαλάσης «σκοτώθηκε»; γνωρίζει άραγε –κι αυτή κι ο σύζυγός της– ότι «αυτοκτόνησε»; Μήπως δε μιλάμε για το ίδιο πρόσωπο;»

Προσπαθώ με έμμεσες ερωτήσεις, όσο πιο διακριτικά γίνεται, να βεβαιωθώ ότι μιλάμε για τον ίδιο άνθρωπο, αυτόν

που έθεσε τέρμα στη ζωή του «παρά τους Χιονιάδες Γράμμου» τις απογευματινές ώρες στις 2 Απριλίου 1949.

«Ναι, γι' αυτόν μιλάμε», με βεβαιώνει η κυρία.

«Το γνωρίζει και ο άντρας σας;»

«Ναι, και η αδελφή του».

«Δύο παιδιά είχε;»

«Ναι, τον Δημήτρη και τη Μαρία. Τεσσάρων περίπου χρόνων ήταν τότε ο Δημήτρης και δύο η Μαρία. Και η πεθερά μου, 27 μόλις χρόνων. Χήρα από τότε. Δεν ξαναπαντρεύτηκε».

«Τον περίμενε;»

«Ναι! Δεν τον είδε νεκρό, δεν έθαψε τη σορό του· έτσι, δεν ήθελε να πιστέψει... Μόνο ύστερα από αρκετά χρόνια, όταν μεγάλωσαν τα παιδιά της, ησύχασε κάπως. Μέχρι τότε φορούσε μαύρα. Έπειτα πέρασε στα γκρι. Και αυτό ήταν όλο. Δεν έβαλε άλλο χρώμα. Προτού πεθάνει, μου έδωσε και τη μεγάλη στολή του πεθερού μου. Τη φύλαγε, λες και κάποτε θα ερχόταν ο συγχωρεμένος να την ξαναφορέσει. Φύλαγε και το ξίφος του. Και τη στολή του εύελπι. Όλα, στολές, ξίφος, παράσημα· τα έδωσα πρόσφατα στο Πολεμικό Μουσείο. “Εκεί είναι η θέση τους”, σκέφτηκα».

Κάνει μια μικρή παύση η κυρία κι έπειτα με ρωτά:

«Θέλετε να μιλήσετε και στον άντρα μου;»

«Βέβαια!»

Συνομιλώ με τον Δημήτρη Βαλάση του Ιωάννη. Είναι 76 ετών. Του εξηγώ ποιος είμαι και τι ζητώ. Συγκινείται.

Αναμένω μια δυο στιγμές. Επανέρχομαι κατόπιν και το πρώτο που τον ρωτώ είναι από πού καταγόταν ο πατέρας του.

«Από τη Λαμία», μου απαντά, αλλά ευθύς προσθέτει σαν διευκρίνιση: «Πρόσφυγας όμως, από την Πάνορμο».

«Τον θυμάστε καθόλου;»

«Αμυδρά. Τεσσάρων χρόνων κι αν ήμουν τότε».

«Φωτογραφίες του έχετε;»

«Ένα φωτογραφικό πορτρέτο του...»

«Κάτι άλλο σώζεται;»

«Τι άλλο;» Εκδηλώνει μια επιφυλακτικότητα για να μου πει με φορτισμένη φωνή κατόπιν: «Έχω ένα απόκομμα κειμένου, σχετικό με τις τελευταίες ώρες της ζωής του, από την εφημερίδα *Απογευματινή* με ημερομηνία 20 Οκτωβρίου 1952. Ίσως αυτό να σας ενδιαφέρει. Περιμένετε μια στιγμή, να το βρω και να σας το διαβάσω».

Αναμένω. Το φέρνει σύντομα. Ένας τέως επιλοχίας του 584ου Τάγματος Πεζικού, ο Αντώνης Λάμπου του Βασιλείου από το Αχλαδοχώρι Ναυπάκτου, «αφηγείται» σε κάποιο δημοσιογράφο της *Απογευματινής*. Αναφέρεται, πέραν άλλων, στην «παρά τους Χιονιάδες Γράμμου μάχη», 2 Απριλίου 1949. Για την ακρίβεια, στη μάχη που έγινε στο Ασημοχώρι, στον Αϊ-Κωνσταντίνο Γοργοποτάμου, την Όρλα και τους Χιονιάδες.

Ο αφηγητής, τέως επιλοχίας Λάμπου Αντώνιος, επικεντρώνεται στην Όρλα και τους Χιονιάδες. «Ό,τι έγινε», λέει συνοπτικά, «τις ώρες εκείνες πάνω στην Όρλα και μέσα στη χούνη των Χιονιάδων, δεν το έχει ματαΐδει μάτι ανθρώπου». Ο ίδιος και δέκα άλλοι στρατιώτες, που ξέφυγαν από το μακελειό, διέφυγαν προς το βουνό Κάμενικ, στα σύνορα με την Αλβανία. Εκεί συνελήφθησαν αιχμάλωτοι. Και μεταφέρθηκαν σε στρατόπεδα της Αλβανίας. «Εξηφανίσθησαν», σύμφωνα με τα στρατιωτικά έγγραφα της εποχής εκείνης.

Ο Λάμπου, που το φθινόπωρο του 1952 δραπέτευσε από στρατόπεδο της Αλβανίας, αναφέρει στον δημοσιογράφο της *Απογευματινής* επιγραμματικά και την αυτοκτονία του

διοικητή του κατά τη μάχη στους Χιονιάδες. Το συγκεκριμένο γεγονός, λέει, έγινε μέσα σε μια ρεματιά. Ήταν σε μια στιγμή που, κυκλωμένοι από τους αντάρτες, αυτοί τους καλούσαν να παραδοθούν. Προσθέτει ότι μαζί με τον διοικητή, την ίδια στιγμή, αυτοκτόνησε κι ο αξιωματικός πληροφοριών του τάγματος. Αλλά και δύο αξιωματικοί ακόμα.

Καινούργιο στοιχείο, «τρεις αξιωματικοί ακόμα»! Εξ αυτού εντείνεται η περιέργειά μου. Συνάμα προκύπτουν νέα ερωτήματα: Εκτός του διοικητή, πώς λέγονταν οι άλλοι; Από πού κατάγονταν; Ήταν μόνιμοι ή έφεδροι; Αυτοκτόνησαν όντως κι αυτοί ή η τραγικότητα των στιγμών της μάχης δεν άφησε μήτε τη μνήμη του Λάμπου αλώβητη, η οποία με τη σειρά της μπορεί και να έστησε μύθους ανυπόστατους;

Όλα είναι πιθανά, σκεπτόμουνα. Οπότε διευρυνόταν το πεδίο και άνοιγε παρακλάδια η έρευνα. Για μένα αποκτούσε πλέον ξεχωριστή σημασία η ευθύνη να διαπιστώσω την αλήθεια.

Μάιος 1941. Ο υπολοχαγός Ιωάννης Βαλάσης στις αρχές εκείνου του μήνα, μετά την αιχμαλωσία του, κατηφόρισε από τη Θεσσαλονίκη στη Λαμία στον τόπο όπου είχε πολιτογραφηθεί, αφού εκείνος είχε γεννηθεί το 1913 στην Πάνορμο, πόλη της Μικράς Ασίας χτισμένη στα νότια παράλια της Προποντίδας, όπου κατοικούσαν 6.000 Έλληνες ανάμεσα σε 17.000 συνολικά κατοίκους.

Στη Λαμία ζούσαν τέσσερα αδέρφια του. Ο Θεόδωρος Βαλάσης, υποδηματοποιός στο επάγγελμα, ο Γεώργιος Βαλά-

σης, ιδιωτικός υπάλληλος, και δύο αδελφές τους, η Δέσποινα και η Αλεξάνδρα. Ζούσε και η μάνα τους, χήρα βέβαια ήδη προ πολλού. Πατρίδα του ήταν λοιπόν η Λαμία. Εκεί είχε τελειώσει το Γυμνάσιο. Στην πόλη αυτή τον είχαν καμαρώσει εύελπι Χριστούγεννα, Πάσχα, καλοκαίρι, οι δικοί του η μάνα του και τ' αδέλφια του. Πρωτίστως οι αδελφές του. Αυτές, που τύχαινε να είναι κι άτεκνες, τον έβλεπαν περισσότερο σαν παιδί τους.

Φυσικά, ως εύελπι τον είχαν καμαρώσει και ποιος ξέρει πόσα κρυφά μάτια! Είναι σαν να τα βλέπω! Και βέβαια, βοηθήθηκα κι από μαρτυρίες.

«Ήταν όμορφος ο θείος ο Γιάννης και, ως χαρακτήρας, άγγελος», μου διηγήθηκε τηλεφωνικά μια ανιψιά του, η Αλίκη Βαλάση, κόρη του Γεωργίου Βαλάση, αδελφού του Γιάννη, που έμενε κι αυτός στη Λαμία. Τον αριθμό τηλεφώνου της τον βρήκα μέσω των πληροφοριών του ΟΤΕ. Της εξήγησα τον σκοπό του τηλεφωνήματός μου. Δέχτηκε πρόθυμα, με μια ξεχωριστή εγκαρδιότητα και χαρακτηριστική γαλήνη στη φωνή της, να κουβεντιάσει μαζί μου. Να μου διηγηθεί ό,τι θυμάται.

Θυμάται σαν σε όνειρο τον θείο της η κυρία Αλίκη. Η μορφή του προβάλλει αχνά στη μνήμη της και ξαναχάνεται αστραπιαία αφήνοντας πίσω μόνο μια σκιά. Ο ίσκιος του θανάτου... Η απώλεια... Το πένθος που φώλιασε μέσα στα μάτια «της θείας Χριστίνας», της συζύγου του θείου της, μου εξηγεί, συνοδευόμενο από ένα δυναμικό και άσβεστο φως πίστης, αγάπης και οδύνης φυσικά.

«Λίγα χρόνια έχει που πέθανε η θεία η Χριστίνα», λέει ο κυρία Αλίκη και επανέρχεται στον θείο της με τα εξής περίπου λόγια: «Ήταν ένας άγγελος ο θείος ο Γιάννης. “Στρατιωτικό

άγγελο” τον αποκαλώ εγώ. Γιατί δεν ήταν μόνο όμορφος· ήταν κι εύθυμος, ευαίσθητος, φιλότιμος· ήρεμος, προσιτός και καλοσυνάτος. Η φύση τού είχε δώσει γενναιόδωρα εντυπωσιακό παράστημα και παρόμοια ψυχή. Ήταν και θρήσκος, όπως και όλη η οικογένεια: η γιαγιά η Μαρία, που έχει αποτυπωθεί στη μνήμη μου σαν από εκκλησιαστικό εικόνισμα βγαλμένη, ο πατέρας μου και τα άλλα του αδέρφια. Όσο για τη γιαγιά Μαρία, λίγους μήνες μετά την απώλεια του θείου έφυγε κι αυτή. Λυτρώθηκε. Η συλλυπητήρια επιστολή της στρατιωτικής υπηρεσίας που γνωστοποιούσε τον θάνατό του υπήρξε χτύπημα ολέθριο για εκείνη».

Για τον παππού της –Γιάννη τον έλεγαν και τον παππού– η κυρία Αλίκη δεν έχει να μου δώσει πληροφορίες. Δεν τον γνώρισε καν. Είχε ακούσει μόνο απ’ τον πατέρα της, σε διάφορες αφηγήσεις του, πως πριν από την προσφυγιά ήταν έμπορος στον γενέθλιο τόπο τους, την Πάνορμο.

Επανερχεται στον θείο της: «Ο θείος ο Γιάννης ήταν το στερνό άνθος της οικογένειας. Με τον πατέρα μου είχαν μεγάλη διαφορά στην ηλικία, δεκαπέντε περίπου χρόνια. Με τα άλλα του αδέρφια, τον θείο Θόδωρο είχαν πέντε· με τον Μιχαήλ που είχε καταλήξει στη Γαλλία και τον Δημητρό στην Αμερική, είχανε τη μεγαλύτερη. Με τις αδελφές του, τη θεία Μαλαματή, την Αλεξάνδρα και τη Δέσποινα, δεν ξέρω ακριβώς. Πάντως ο θείος Γιάννης, όπως σας είπα, ήταν ο μικρότερος. Στη Λαμία τον έφεραν μόλις ενός χρόνου. Από τα αδέρφια του δεν ήρθε στην Ελλάδα η θεία Μαλαματή, που ήταν παντρεμένη και πάνω στη φούρια του ξεριζωμού εκείνη και τον άντρα της, μέσα σε απειλές και βία, τους επιβίβασαν με σπρωξιές σε άλλο καράβι, που ανέβηκε τον Βόσπορο και τους αποβίβασε κάπου στη Βουλγαρία· επίσης,

δεν ήρθε εδώ ο θεός ο Δημητρός. Αυτός είχε αποχαιρετήσει οικειοθελώς την Πάνορμο νωρίτερα. Το πιθανότερο, για να αποφύγει τη στράτευσή του στον τουρκικό στρατό· κόντευε τα είκοσι. Ήταν παιδί από πρώτο γάμο του παππού εκείνος».

Τι κινδύνους διέτρεξε και υπό ποιες ακριβώς πιέσεις και βιαιότητες αναχώρησε το 1914 από την Πάνορμο προς το άγνωστο της προσφυγιάς η πολυμελής οικογένεια Βαλάση δεν μπόρεσα να το μάθω με σιγουριά. Φυσικά, τότε, το 1914, οι ορθόδοξοι πληθυσμοί, οι Έλληνες πρωτίστως, κάτω από την πίεση των Τούρκων, την οποία υποδαύλιζαν οι Γερμανοί, εκτοπίστηκαν σε μεγάλο βαθμό από τη Μικρά Ασία. Ξεριζώθηκαν. Είναι αυτό που η Ιστορία ονόμασε Πρώτο Διωγμό.

Στη φυγή της οικογένειας από τη γενέτειρα πατρίδα σίγουρα επενέργησε καταλυτικά ο φόβος των επικείμενων διώξεων. «Θα σας σφάζουμε!» απειλούσαν οι Οθωμανικές Αρχές τους Έλληνες σε όλη την έκταση της Μικράς Ασίας. Και το εννοούσαν. Το αποδείκνυαν κάθε μέρα. Οπότε ο κόσμος, ιδίως από τα χωριά και τις μικρές πόλεις, τι να κάμει; Εγκατέλειψε τα υπάρχοντά του κι έφυγε βεβιασμένα με ό,τι μπόρεσε να σηκώσει στην πλάτη. Πολλοί στριμώχτηκαν στις μεγαλουπόλεις, Σμύρνη και Κωνσταντινούπολη. Άλλοι διέφυγαν προς τα ανατολικά νησιά του Αιγαίου: Μυτιλήνη, Χίο, Σάμο. Φτάσανε, με όποια κινητή περιουσία μπορούσαν να μεταφέρουν, και στη Θεσσαλονίκη αλλά και κάποιοι στον Πειραιά.

Ο οικογενειάρχης Ιωάννης Βαλάσης, αυτοδημιούργητος έμπορος στην Πάνορμο και επίλεκτο μέλος της υψηλής κοινωνίας, με τη χαμηλών τόνων και ευγενικών τρόπων σύζυγό του Μαρία και τα έξι από τα οχτώ παιδιά τους, Μιχαήλ,

Γεώργιο, Θεόδωρο, Αλεξάνδρα, Δέσποινα και Γιάννη, στριμώχτηκαν γεμάτοι απόγνωση, αλλά προπάντων μελαγχολία, σ' ένα καράβι μαζί με εκατοντάδες άλλους ομοεθνείς, που τελικά ποιος ξέρει ύστερα από πόσες περιπέτειες, προσεγγίσεις άγνωστων ακτών και στάσεις σε διάφορα υποτυπώδη λιμανάκια, τους έβγαλε στη Στυλίδα Φθιώτιδας.

Εδώ, παρ' ότι βρέθηκαν, εκπατρισμένοι και με την τύχη τους άγνωστη, ανάμεσα σε βλοσυρούς ντόπιους, το αίσθημα της μελαγχολίας τους παραχώρησε γρήγορα τη θέση του στην ελπίδα. Αναστέναζαν και συνάμα χαμογελούσαν. Αντλούσαν δύναμη απ' το χαμόγελο, το δυνατότερο όπλο τους!

Αρχικά κατοίκησαν στη Ροδίτσα, έναν οικισμό νοτιοανατολικά της Λαμίας. Τότε είχε περίπου τετρακόσιους κατοίκους. Και πολλά κουνούπια. Λίμναζε ο Σπερχειός νοτιότερα της Ροδίτσας. Φούντωναν μέσα στα νερά οι αγριοκαλαμιές. Μονότονο και μονόχρωμο το τοπίο. Ευτυχώς, άπλωνε η θάλασσα πιο μπροστά και το γαλάζιο της θύμιζε κάτι από την «πατρίδα». Αν χείρονταν κάτι, θαρρώ πως αυτό θα ήταν η θέα της θάλασσας.

Τα μέλη της οικογένειας κρυφά είχαν φέρει χρυσό μαζί τους. Χώρια τα τιμαλφή. Οι Βαλάσηδες δεν ήταν τυχαίοι στην Πάνορμο. Στην αξέχαστη πατρίδα τους κατοικούσαν σε τρίπατο αρχοντικό· στην αριστοκρατική συνοικία με το όνομα «Αλάνι». Σχεδόν όλοι οι Έλληνες της Πανόρμου, που στο μεγαλύτερο ποσοστό ήταν έμποροι, εφοπλιστές, ιδιοκτήτες καϊκιών και τεχνίτες, σ' εκείνη τη συνοικία είχαν χτίσει τα σπίτια τους. Μπροστά τους άπλωνε τα νερά της η θάλασσα της Προποντίδας, αριστερά άρχιζαν τα στενά του Ελλησποντου, δεξιά, στο βάθος, έστεκε η αιώνια Πόλη· και τα στενά του Βοσπόρου. Επιλεγμένο το σημείο. Όντας τέτοιο

που η απεριόριστη θέα πάνω από τη θάλασσα τους πρόσφερε μια οπτική πανδαισία. Γι' αυτό και η όψη τους ξεχείλιζε από ομορφιά. Ήρεμη η φωνή τους. Φιλελεύθερες οι ιδέες τους. Κουβαλούσαν την πρόοδο και τον πολιτισμό μέσα τους.

Στην Πάνορμο τα μεγάλα παιδιά της οικογένειας Βαλάση, τα αγόρια, φοιτούσαν στο αρρεναγωγείο της πόλης, τα κορίτσια στο παρθενγωγείο. Έτσι, ήρθαν στην Παλιά Ελλάδα έχοντας υψηλό επίπεδο. Πατούσαν γερά στα πόδια τους. Οπότε, μετά τον θάνατο του πατέρα τους, που, απ' ό,τι φαίνεται, συνέβη αρκετά νωρίς, τα μεγαλύτερα –ο Γεώργιος και ο Θεόδωρος– άδραξαν δυναμικά τη ζωή. Δημιούργησαν. Γρήγορα αποτέλεσαν, αφού εν τω μεταξύ μετακόμισαν από τη Ροδίτσα στην πόλη της Λαμίας, ένα πρότυπο έντιμης οικογένειας και μικροαστικού νοικοκυριού.

Πρώτο μέλημα για τα δύο μεγαλύτερα αδέρφια, που είχαν αναλάβει τη φροντίδα των υπόλοιπων μελών της οικογένειας, ήταν να παντρέψουν τις αδελφές τους. Έπειτα να σπουδάσουν τον μικρότερο αδελφό, τον Γιάννη. Και καμάρωναν πολύ γι' αυτόν όταν το 1932 εισήχθη στη Σχολή Ευελπίδων, η οποία, πρέπει να σημειώσω, ότι υπήρξε αναγκαστική επιλογή για τον Γιάννη. Ήταν άριστος μαθητής στο Γυμνάσιο και επιθυμούσε το Πολυτεχνείο, τα οικονομικά όμως των αδελφών του δεν του το επέτρεψαν. Όταν επικοινωνήσα τηλεφωνικά με την κόρη του, εκείνη με πληροφόρησε –ανάμεσα σε λιγοστά άλλα που μου είπε– ότι όχι μόνο στο Γυμνάσιο ήταν άριστος μαθητής ο πατέρας της, αλλά και στη Σχολή Ευελπίδων. Εκεί μάλλον ήταν και βαθμοφόρος, από τους αρχαιότερους της τάξης του.

Κοιτάζω μια φωτογραφία του Ιωάννη Βαλάση, που είναι τεταρτοετής εύελπις. Το συγκεκριμένο στιγματότυπο θα έρθει

κάποια στιγμή στα χέρια μου ηλεκτρονικά, σταλμένο από μια ανιψιά του, Μαίρη Βαλάση-Παρλαβάντζα, κάτοικο Λαμίας, κόρη του Θεόδωρου Βαλάση.

Παρατηρώ προσεκτικά το πλάνο. Κάθε σημείο του απεικονιζόμενου. Δυστυχώς ο φωτογράφος δε φρόντισε να απεικονιστούν οπωσδήποτε οι λεπτομέρειες από το κάτω μέρος του μανικιού της στολής. Εκεί μάλλον του ξέφυγε ο φωτισμός ή,

τέλος πάντων, δεν έδωσε την πρέπουσα σημασία. Έμεινε θαμπή η περιοχή, σαν να τη σκέπαζε ομίχλη. Πού να φανταζόταν ότι εμένα σήμερα θα με ενδιέφερε να έβλεπα αν η στολή εκεί είχε διακριτικά σιρίτια και πόσα! Ο φωτογραφούμενος αυτός εύελπς της διοικούσας τάξης ήταν δεκανέας; λοχίας; επιλοχίας; αρχηγός; Κατά την άποψή μου, ο φωτογράφος, που σίγουρα υπαγόρευσε και τη στάση, έδωσε όλη την καλλιτεχνική του βαρύτητα στο πρόσωπο του εικονιζόμενου.

Ανθυπολοχαγός –του πεζικού συγκεκριμένα– ο Ιωάννης Βαλάσης ορκίστηκε στις 22 Μαΐου 1936. Από εκεί και πέρα, αλλά και αφότου είχε εισέλθει στη Σχολή, η ζωή του κυλούσε απρόσκοπτα. Την κατεύθυνε χωρίς ιδιαίτερη ποικιλία η στρα-

τιωτική υπηρεσία. Όλα κινούνταν ρυθμισμένα από τους σχετικούς στρατιωτικούς κανονισμούς και αντίστοιχους νόμους. Ανέμελα κυλούσε η ζωή του, εξασφαλισμένος καθώς ήταν από επάγγελμα.

Φυσικά, για τη μόνιμη εξασφάλιση του επαγγέλματος χρειαζόταν μια κάποια προσοχή. Το κυριότερο –όχι μόνο για τον συγκεκριμένο αξιωματικό, αλλά και για τον καθένα– ήταν να αποφεύγει να αναμειγνύεται στην πολιτική και να είναι προσηλωμένος στα στρατιωτικά καθήκοντα. Πιο συγκεκριμένα, θέλω να πω εδώ ότι, αποφοιτώντας οι τότε ευέλπιδες, όσοι έτυχε να είναι μαθητές της Σχολής σε οποιαδήποτε τάξη την ακαδημαϊκή χρονιά 1934-1935, είχαν αποκομίσει ως σοβαρό δίδαγμα μια σχετική ανάμνηση, έντονη, που το σίγουρο είναι ότι δε θα ξεθώριαζε ποτέ της όσο θα ζούσαν: Στις

«Από τας μεγάλας ασκήσεις 12ου Συντάγματος, 20-18 Ιουνίου 1938 εις περιοχή Πετρωτού».

2 Απριλίου του 1935, έναν μήνα περίπου μετά την αποτυχία του Κινήματος των εν ενεργεία φιλελευθέρων (βενιζελικών) αξιωματικών που στόχο είχε την εξουδετέρωση όσων –κυβέρνησης, φιλοβασιλικών αξιωματικών κ.λπ.– επιδίωκαν την παλινόρθωση της μοναρχίας, οι πρωτοστάτες αποτάχθηκαν. Και όχι μόνο! Υπέστησαν δημόσια και την ποινή της καθαιρέσεως –αφαίρεση διακριτικών βαθμού, παρασήμων κ.λπ.– η οποία για έναν αξιωματικό τότε εθεωρείτο βαρύτερη και αυτής της ποινής του θανάτου. Μάλιστα, η καθαίρεση μερικών εξ αυτών –για παράδειγμα, του λοχαγού Ιωάννη Τσιγάντε, του λοχαγού Νικόλαου Σκαναβή, του υπολοχαγού Αγαπητού Κομήτου και μερικών άλλων, οι οποίοι ανήκαν στη δύναμη της Σχολής– έγινε μέσα στον χώρο της Σχολής, παρουσία όλων των Ευέλπιδων· έτσι, για να πάρουν από την πράξη αυτή, την τόσο εξευτελιστική για τους προαναφερόμενους αξιωματικούς, ένα καλό μάθημα κυρίως οι ιδεολογικά φιλελεύθεροι (αντιμοναρχικοί) μαθητές, που είναι αλήθεια ότι κάποιοι απ’ αυτούς είχαν προσχωρήσει φανερά στο Κίνημα.

Στα πρώτα χρόνια της στρατιωτικής του σταδιοδρομίας, ο Ιωάννης Βαλάσης είναι ανέμελος. Πέραν κάποιων μαρτυριών που μου το βεβαίωσαν, διακρίνεται ξεκάθαρα αυτό και σε μια σειρά φωτογραφίες του με τον βαθμό του ανθυπολοχαγού ή υπολοχαγού, οι οποίες θα έρθουν στα χέρια μου αρκετούς μήνες μετά το ξεκίνημα της έρευνάς μου. Αφειδώλευτο το χαμόγελό του, μαζί και με μια ολοφάνερη αρχοντιά στην όλη στάση του.

Μέσα από τη σειρά αυτή των φωτογραφιών, σύμφωνα με διάφορα σχετικά στοιχεία που αναγράφουν πίσω τους, θα πληροφορηθώ εμμέσως και τις φρουρές στις οποίες υπηρέτησε όντας ανθυπολοχαγός, καθότι στα ατομικά του έγγρα-

«Βατερύ 11-10-39. Απ' την πορεία Γρεβενών Κοζάνης, ωριαία στάσις».

φα –όσα έχουν περισωθεί– τέτοιες εγγραφές μεταβολών έως το 1939 δεν υπάρχουν.

Αρχικά τοποθετήθηκε στην Κόρινθο. Έπειτα στη Λαμία. Κατόπιν στην Κοζάνη. Είναι το 1939 τώρα. Έχουν περάσει ήδη τρία χρόνια αφότου αποφοίτησε από τη Σχολή Ευελπίδων. Και όπως προβλεπόταν από τον νόμο, ήρθε και η προαγωγή του. Στις 12 Ιουνίου 1939 πήρε τον επόμενο βαθμό, υπολοχαγός. Αναμενόμενο. Άλλα ήταν τα μη αναμενόμενα τότε για τον πολύ κόσμο – ο καταστροφικός πόλεμος που προετοιμάζαν παράφρονες δυνάμεις λες και δεν είχε διδάξει τίποτα ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος. Και ήρθε η λαίλαπα. Και η υποδούλωση κατόπιν.

Στον Γράμμο, την άνοιξη του 1949, ο χειμώνας δεν είχε ακόμη παραδώσει τα όπλα. Στις ρεματιές, κάτω από το φεγγάρι ή το απόλυτο σκοτάδι, άνθρωποι πορεύονταν προς ένα τέλος που δεν είχε όνομα. Ανάμεσά τους, ο ταγματάρχης Ιωάννης Βαλάσης.

Μια λέξη σε ένα ξεχασμένο στρατιωτικό έγγραφο –«ηυτοκτόνησε»– γίνεται η αφορμή για την ανασύνθεση της ζωής του ταγματάρχη και της νύχτας όπου έστρεψε το όπλο του πάνω του. Από τη Μικρά Ασία και τη Σχολή Ευελπίδων, στο μέτωπο της γραμμής των Οχυρών, την ολιγοήμερη αιχμαλωσία, την Κατοχή, την επάνοδό του στον νέο τακτικό στρατό, τα Δεκεμβριανά, τις πολεμικές επιχειρήσεις 1946-1948 κατά των ένοπλων στασιαστών και, τέλος, τον Γράμμο (1949), η διαδρομή του Βαλάση συμπυκνώνει τη μοίρα μιας ολόκληρης γενιάς.

Ένα αφήγημα για την τιμή, την ευθύνη και την απελπισία. Για τον Εμφύλιο Πόλεμο όπως τον κουβαλούν το σώμα και η συνείδηση. Και για τον τρόπο που η Ιστορία αφήνει πίσω της ανθρώπους – όχι μόνο γεγονότα.

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
psychogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 32640